

ХРЕСЧЕН САССИ

35 (2548)¹
Хаке иреклө
Эрнере икә хут тухаты

2015
май
çу 13

1991 қулхи апрелен 21-мешенче тухма тытәннә

ЮНКУН

АСЛА ҚӘНТЕРҮ: 70 ҚУЛ

КЕСКЕН

Патшаләх Думинче –
Чаваш Ен күнәсем

Әнер Раңсей Федерацийән Патшаләх Думинче Чаваш Республикин күнәсene уявлама тытәннә. Җак пәлтерешлә уяв майән 15-мешенче вәсленет.

Ун вахтәнче республикан пурнаңе, аталаңавне, инвестици тәлшәнчи иләртүләхне сәнлакан мероприятиесим иртәсчә. Патшаләх Думин экономика политики, инноваци аталаңаве тата предпринимательләх енәп әслекен комитетчә ларәва пухәнә, җавән пекех энергетика комитетчен канашлашвә те ирт.

Үрән Чаваш Енен Патшаләх Канашен вице-спикерө Олег Мешков транспорт тытәмәпә ёслекен комитет председателен пәрремеш үзмәпә тәллүлә.

Ашшесен кунне
уявласшан

2016 сүлттан тытәнса Раңсейре Ашшесен кунне уявлама тытәнашшан. Ку тәләшпе Раңсейен Ың министерстви ятарлә Указ хатерлеме паләртать. Хальләхе җак уява хаш кун паллә тәвассине халәхпа сүтце явма сәнет. Хисеплә вулаканамарсем, эсир те хәвәр шүхаша паләртма пултаратар. Министерство уява җак күнсөнче ирттерме сәнет: июнен висәмеш вырсарникун (чылай җәршивра шапах җак кун паллә тәвасеч), ноябрён юлашки вырсарникун (Раңсейре иртекен Амашесен куне пәрлештәресшән), октябрён юлашки вырсарникун (нумай ача ашшен, Дмитрий Донской князен җурална кунне тәпә хурса, күнсәр пусне җак кун арсынсene пырса тивекен чылай уява паләртәсч), феврален 23-меше (Таван җәршивра хүтәлевчин куне пәр килтәресшән). Килешекеннине суйласа илме е хәвәр варианта сәнме ан ўркенә.

Инвестициепе
пуюланна

Чавашстат кәтартаве тәрәх – кәшалхи пәрремеш кварталта республикан тәп капиталне тәрлә ыйышши финанс җалкусөсөн шута илсен 10807,6 млн тенкә инвестици хывнә. Ку пәлтәрхи җак тапхаран 120,4 проценчепе танлашнә. Строительствана, пурәмалли җурт-йәре анлалтма, юсама, техника тәлшәнчен сәнетме пәтәмешле инвестици суммин җуррине хаше кайнә. Җын пурәнман җуртсөмле сооруженисөн сәнетме 29,1 проценчепе усә курнә. Машина, транспорт, оборудование, хүчаләхра кирлә пулакан хатер-хәтәр түяна 23,2 проценчә тәкаланна тата ыйти те. Тәп капиталда инвестициепе пуюнлатакансен 58 проценчә – нәчәк предпринимательствапа җыхәнман организасисем.

Ирина ПАВЛОВА.

САНТАЛАК

Шупашкарта	Вәхәт	13.05	14.05
Температура, °C	2-4 сөхетре 14-16 сөхетре	+11 +12	+12 +20
Çумәр җавы		—	—
Атмосфера пусамә, мм		751	749

Сәнгәтчесене www.cap.ru сайтынан илнә

ÇЫРӘНТАРУ – 2015

«Хресчен сасси» – ялыыш хаңаче! Килсеренех янратар ячә!

Çур қуллак хак – 297 тенкә тә 78 пус, җырәнтару индексе – 54838.

«Ҫेp типиччен вېçлетпёрөх»

Ҫанталәк уяр, типә тәнә май, сөр ёчченесем уй-хиртен кәмә пәлмессә тәмлеле. Иртен пуçласа қаçчынекх техника кәрлени илтәнет. «Ҫанталәк ҫумара кайичен акса-лартса ёлкәресчө», – тессә сыңсем.

Муркаш районенче уйсем типме тытән-санах ёңсина тухнä. Çак вäхät төлне пärça йышши культурасене икë пин гектар ытла акнä. Akä «Свобода» хүçалäхра çурхисене акнипе пёрлех кёрхи культурасене апат-лантараççé, нумай çул ўсекен курäксен лаптäкесене сýреллесçé.

– Майан 20-мёшё тёлне ёче вёçлемелле, – тет хүçалхын тёп агрономе Андрей Блинов.

Сәркүлдөй.

Çेң қыннисем сামахне қылпеле веңтер-менни паллă. Сергей Харитонов, Юрий Дмитриев хේвелле пෝрлех тăрса ёче тытăннă. Лаптăка çуртрасем акма хатĕрлесçе. Ака-суха чăрмавсăр иртесси веңчен че килнине аван ынланасçе. Сергей Харитонов сúрелесе пëтерсенек лаптăкра виçе хăватлă агрегат урпа акма пуçларе. Герман Алжиров, Евгений Якимов, Меркурий Дмитриев механизаторсем техникăна тикëс, сиреп тытса пыраççе. Опытлă ыннисем ёслени түрех куранать.

— Пирён татах 950 гектар акынмасар юлаты. Ҫанталәк лайәх тәрсан нумаях мар вәл, — паллаштарать ёс-хәләпте агроном. — Ҫёр типсе кайиччен ёлкәреттөрек.

Лаптаксene ытларах урпа йышанмалла. Тулă – 120 гектар. Хүсалăх çуракине

тухма тёплё хатёрленнё: сёнё техника, варлых түянна. Кäçал уй-хире 35 тонна эли-та варлых тухмалла.

Техника уира.
— Ёссиңе 19-20 техника хутшаныт.
Ҫурхи культурәсем 970 гектар ақмалла,
куккурус 200 гектар, ҫөрүлми те 200 ҫаваң
чухлех йышәнмалла, — паллаштарать
Александр Васильев агроном. — Чи кирли
— халәх малашләхә шанни.

Юлашки вăхăтра хуçалăх ертүçисем улшăнсах тăнипе ниепле ёç кайман. Пысăк колектива ертсе пыма çämäl мар. Çит-меннине парämëсем те ирёклён сывлама паман. Арканас патне çитнë хуçалăх шăпи çынсене самай пăшăрхантарнă. Республикине паллă предприяти панкрут сулë çине тăни хăратать çав. Юратъ, çене ертүçë-сем халăх кăмälне ўнланса салатса-сутса яман. Äна тепер хут пĕр чämäра пухса ёслеттерме тăрăшассе.

Сайнүүрчёксөне www.cap.ru сайтран илнэ

Лариса НИКИТИНА.

Республика уй-хирёнче, май уйা�хён 11-мёшё тёлне

Үй-хирте ёс шавё вай илсех пырать. Кäçал хүçалх-сен пёрчёллэ тата пärçä йышши культурäсене 198 173 гектар цинче акса хäвармалла. Май уйäхэн 11-мёшё тёлнэ 113 959 гектар акнä. Ку палäртнин 57,5 проценчё. Элек, Патарьель, Вäрнар, Канаш, Комсомольски, Красноармейски, Сёнтэрвэрри, Пäрачкав, Çёрпү, Шämärшä, Елчёк районесенче сураки уирäмах аван пынине палäртмалла. Патарьель енче кäна çак вäхät тёлне 9 пин гектар «шуратса» хäварнä. Çёрпүпе Елчёк тäрхэнче те кäтарту 9-12 пин гектартан иртнë.

Республикăра кĕрхи культурăсем 89 548 гектар йышăннă. Вĕсен 58 472 гектарне апатлантарнă. Вăрнар, Йĕпреç, Хĕрлĕ Чутай, Çĕрпү, Çемĕрле, Елчĕк, Муркаш енче ку ёće չывăх вăхăтра вĕçлемелле.

Көрхи күлтүрәсene 63 319 гектар сүрелене (70,7 процент). Улатар, Хөрлө Чутай, Параракав районеңенче ку ёс веңспене ёнтэ. Бармар, Елчек, Тавай тархеңенче те вайл нумай юлман. Нумай ыл үсекен курәксене – 89 936 (80,1 процент), сөртме 157 083 (81,4 процент) гектар сүрелене.

Кäçal çेरулми 12 374 гектар йышанмалла. Хальлэхе 1 622 гектар лартнä (13 процент). Елчёк, Патарьель, Комсомольски, Куславкка, Шамэршä тэрäхёсенче ку ёс лайах-рах дыраты.

Пахчашимәң 358 гектар лартнә-акнә. Хәмла 4 гектар синче сакнә.

Уяв шайёнче форум иртө

Хальхи вাহхатра Чаваш Енри сывлăх сыхлавĕн организацийесенче 12,8 пин ытла медицина сестри вай хурать. 1998 çултанпа республикăра вăтам медицина ёçченесен профессиллэ ассоциацийе ёçлет. Регионти сывлăх сыхлавĕн организацийе çыхăнса пёрлехи ёçe сумлă тÿпе хывать. Ёнер Пётэм тёñчери медицина сестрисем хайсен уявне паллă тунă. Виçмине вара И. Н. Ульянов ячеллэ Чаваш патшалăх университетэнче республикăри медицина сестрисен форумне хутшаннëç, хайсен ёçнчи чи сивёч ытусене сыйтсе явëс.

Сүсәрсене пулашма

Сүсäр, инвалид ачасем валли уңä спорту шкулëсene патшалäх çулсерене пулäшать. Раççей правительствин ертýсин Дмитрий Медведевän хушäвëпе кäçал çëршыври 35 региона 25 миллион тенкëне яхäн уйäрнä. Кунашкал регионсен шутне Чäвш Республики те лекнë. Сүсäр çынсене спорта явäстаракан учрежденисене пулäшма 2012-2014 çулсенче федераци бюджетэнчен республикäna 14,5 млн тенкë субсиди килнë. Çак укçапа ачасемпе çампäксен Шупашкарти адаптивlä спорт шкулëн пурлäх-па техника никëсне пуюнлатма усä курна: çýле xäпартмалли хатёр вырнаçтарнä микроавтобус, хайсем тёллпен утайман ачасене илсе çýреме тепёр автобус, физкультураБа спорт занятийëсенче кирлë пулакан ятарлä оборудованы туяnnä. Кäçал инвалидсен спортне аталантарма республикäna федераци хыснинчен 864 пин тенкë ытла уйäрнä.

Пүсаруллă չамрăксем хўтёлесçё проектсем

"Арт-квадрат", "Ыркамллах технологийе", "Патриот", "Политика", "Инновации техника асталыхен пултарулыхе", "Печек сэршываман пысак майесем", "Эсэ – предприниматель", "Информаци юхаме", "Ман хыссан чуп" – қак енсене тәпе хурса ёспет федерациян Атәлси округенче "iВолга" ятпа иртекен ҹамрақсен форуме. Ҫак форум шайенче паян тата ыран Чаваш Республикин Вөренүү министерствин ҹамрақсен пүсарәвөсен центренче "Проектсен конвейерө" конкурс иртет. 18 сүлттан пусласа 30-а ҹитмен яш-көрөм кунта ҹамрақсен форумен официаллай сайтенче регистрациленең проектене хүттөлет. Ҫапла майпа асталых туптаса, пултарулыха аталантарса Рацсей шайенче иртекен ҹамрақсен форумне ҹирәппен хутшынма пултарать.

Федерацин Атälçi округёнчи çамрäксен форумне хатёрленсө чылайашё "Проект шкулён" семинарëсенче пëlýу пухнä.

Ирина ПАВЛОВА.

Районсем	Çурхисем акнä		Çёрулми лартнä		Пахчаимес акнä	Кёрхисене апатлантарнä		Çéртме сýрелене		Нумай сүл ýсекен курákсене апатлантарнä	
	га	%	га	%		га	%	га	%	га	%
Улатär	3328	35,6	47	52,2	7	4666	68,4	7123	100	-	0
Элэк	4465	66,8	30	3,1	5	1953	65	4920	81,7	2262	56,6
Платарьел	9891	65,4	412	25,0	145	1911	37,7	13324	80,6	280	3,6
Вárнар	9843	71,9	83	7,2	-	3013	71,3	13312	92	458	6,8
Йéпреч	3218	53,0	-	0	-	1950	71,3	4540	72,5	310	3,8
Канаш	6831	61,4	52	9,8	-	2048	40	11000	100	650	14,8
Куславкка	3653	47,9	113	11,4	21	2511	69,8	7211	86,1	792	20,3
Комсомольски	8176	70,9	286	18,4	46,7	3361	65,9	13834	83,3	729	15,3
Красноармейски	6338	63,4	80	29,1	2	2139	65,1	5962	69	893	19,6
Хёрлë Чутай	1015	27,7	-	0	-	1500	94,6	1500	57,8	800	12,2
Сéнтэрвáрри	2560	55,1	24	5,7	3	2230	86,8	2310	100	320	7,2
Муркаш	1650	18,1	8	1,0	-	4148	71,5	4100	51,3	27	0,4
Пáрачкав	6992	69,0	8	72,7	-	4548	66	9582	80,8	-	0
Вáрмар	5911	49,1	67	5,3	6	2700	60,8	5530	65,2	388	8
Çéрпý	8108	57,0	-	0	-	5071	75,6	8623	59,9	1721	44,4
Шупашкар	3721	37,8	3	2,5	5	2570	64,2	6818	89,7	3420	56,7
Шáмáршá	6150	76,2	105	49,5	5	2288	67,3	5300	81,5	1000	34,8
Çéмérле	850	47,3	-	0	-	950	86,2	1300	81,8	531	38,6
Етéрне	3156	33,9	-	0	-	3687	66,8	5211	85	1214	11,5
Елчéк	12763	85,4	304	41,1	105	4348	76,1	20953	90,2	2235	25,6
Тáвай	5340	58,0	-	0	7	880	30,9	4630	88,7	405	8,4
Республикипе	113959	57,5	1622	13,1	358	58472	65,3	157083	81,4	18435	16,4

Ең паттәрәсем манәсмасе

Чунә уяллах туртать

"Сирәнсәр ёс тухмасы, Василий Сергеевич. Уй-хирти ёссыне ирттерме хүсаләх чөннесшән. Килештәр-и тесен мөн хуравланә пулттар?" – йыйтапт 77 сула пусна харсар ертүсәрен, Чаваш Республикин тава тивәсләг агрономәнчен. "Уңсан каласан каясах килмest. Ывантам. Вай-хал та чакса пырат. Пәлтәр та суракине хамах ирттертәм темелле. Михаил Тагеев фермера (Сентервәрри районе) ёссе пичете тухнә төле 77-ри Василий Сергеевич Малинин хайән пурнашынч 45-мәш хут сураки ирттерме уй-хире тухнә.

Машәр ёсре көнәренпә Василий Сергеевич килти ёссеңе йайлт хай таъват. Парка сүттән помидор калчисене пәхса ыттараймасстан. Кашнији – уйрәм саватра. Кәнтәр күнәнче арсын вәсене пишкеттерме ёнеке кәларса лартать. "Кунта пәтәмпә 7 сорт", – тесе паллаштарать. Ёссеңе пүстарсан хай ыралса ўнч Хурәньялне сула тухат. Кунсерен 5 җүхрәм утса сывләхне сирәплетет, чәләм туртмасы, эрех-сарапа айкашмасы, типтерләхе кәмәллать.

Килти хүсаләхпа кана ләпланса ыттисем пек канлә пурәнас килмest-тәр унан. Чунә анлә уй-хире туртать. Җакна калаңшәмән тутятан. "Уңсане таҳсанах тухса тәрәсленәх эп. Ырлаш пите аван хәл каңна. Хурапха ышвәхенчи тулә пахаләхе хальпәхе кашт канәсшәрлантарат, ытти вырәнти аттәрамасы", – тет. Көркүнне көрхисене 800 гектар җинчә акса хәварнә. Җөре пахаләхе вәрләх (1 тата 2 класси) кана варәнтарнә. Җаканшән хәптертет ветеран-агроном.

Мәншән ёр җинчә ҹамрәк хүса мар?

– Василий Сергеевич, хәвәр вырәна шанчәклә ҹамрәк хатәрләмә вайхат мар-и?

– ҹамрәкsem хүсаләхра юлма килешмәс. Җакан салтавә шалу үкисе та ышханна пулә. Урәххи та шүхәшләттарать. Пәлтәр икә практикант килчә. Аңсат ёссе пурнашынчә, агрегат җинчә ақмалли висене паләттаймас. Теорине та пәлмәс, практика җинчен каласацци та ык.

– Вәренү тыйтәмә ҹав териөх тивәстәрмest-и?

– Нумаях пулмасы хамәр ялти пәр паллакан ачана күртәм, мәнле вәреннике кәсәлантам. Пурәнмат, вәренме та лайх терә. Курс ёссе ырса пүс ватмаш, үкса түлесен хатәррине тупма пулать-мән. Практика ёссе та сахал. Вәрене тухсан ҹак ҹамрәк инженер дипломне алла илт. Вәренүпе практика пәр ышхара пулмран паха специалистсем ык.

2-3 үл каялла ашшәне лайх пәлнәрен пәр ҹамрәк хам пата ёссе илт. Тагеев фермер ыйтнипе үмән үйәрмәр. Малтан ана-кана чухламастчә, кайран кәсәлантама тыйтәнчә, ёссе хәнәхрә, әнланакан пулчә. Аңчах тем вайхатран пач кәтмен-сәртән заявлени ырычә та ёссе пәрахса кайрә, райпори ҹакар завоңе вырнашә. Уңсане виңнә чух "шагалкапа" уттартам, ҹаваншән күрнәрә-ши тетәп төпчә чухнә.

– Пәтәмешле илсен ялхүсаләхне кадрсөн ыйтәвә кана ура хаммасы пулә. Раңзее хирәсле

тас шүхаш та пулнә тессә.

– 1993 үлтә менеджмент ёсне алла илме мана Германия ячә. Кунта Ботtron хулинче пирән ял шуләнчә вәреннә Эдвин пурәннине асаилтәм. Вайл манран пәр үл көсөнхрех. Амаш Кәчкәй яләнчен пулнә. Унан Ѧемине кулак тесе Ҫепәре кәларса янә. Кемерово хулинче хими завоҷ тума нимәсем пулшынә. Кәчкәй хәрә вәсендән пәринге паллаштар та Германия тухса каять. Таван ёршывән Аслә вәрпәи вәсленеспә Ѧеме (унта икә йәкәреш ывәл ҹуралат) Германири Раңзей зонине лекет. Хәрәмән икә ачиле Октябрьскине таврәнма тивет. Эдвин шултата питә лайх вәренет, әна кәмәл медальпе пәтәрет. Арәмәне ачисене ашшә 1953 үлтә кана шыраса туплат, каллех пәрле Германия илсе каять. Эдвинән ашшә пекех инженер-химик пуллас килнә. Совет Союзәнч 5-6 үлтә вәреннике каччә ют ёршывра

пәр ыйвәс хуралтә кана ларнә, мастерской та пулман. Совхоз шучепе "капвложени" үкисе үмлән-хылән икә үл 3 миллионшар тенкәләх уса курнә. Ҫү завоче, больница, ытти объект тунә, үлсөнене асфальт сарнә. Хашпәр хүсаләх уса курма мөхөл ҹитереймен үкисе хамәр җине ҹуралтарнә. Механизаторсен уйәхри вайтам ёс үкис 700 тенкәп, вылья пәхакансен – 450, рабочисен 280 тенкәп таңлашнә.

– Каңарпәт, Василий Сергеевич, вайл вайхатра патшаләх пулшынан ертүсәнен паянхинчен ҹамәлләх килнә тессә.

– Ун чухне та ёслемесәр нимән та пулман. Малтанах хүсаләхән таңаке ысакчә, майепен чакса ыччә. Икә үлтән тунай үлшарлык. Астәватап-ха, халәх хәмла җине тухмасы. Ёшшән түләмләп таңтама үлшармасар май килмәннине әнланса илтәм. Роза Антонова бухгалтер пултарулләч,

Чаваш хәмли – чи хайвәтли

йышаннә санкцисем унан шәпине ырә енчен витәм күрәс-и?

– Атланмашкән уса памалла. Җапах та патшаләх пулшынә та күрәмләх пулмалла. Тәсләхрен, пәлтәр 1 га ёсре сухаласа пуса ҹаврәншәнә көртмеге 200 тенкә ытла хушса түләнә. Евросоюз ёршывәнчәнче вара 1 гектара 950 евротивнә.

Пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп тиерлес тесен техникә-па 3-4 хут сухаламалла, дискламалла тата ытти та. Ҫумкура ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. 1 га ҹине вайл хәе ытмиш пинләх үкса ыттать. Ҳүсаләх ертүсәнен әнланмалла, унан үкса перекетлес шүхаш. Пәлтәр 82 га ҹини шурут тенкә ытла ҹамрәкеме һөрбизиче та кирлә. Ҳүсаләх пирән 450 хут ытларах түләмләп та күрәмләх пәтәрәк, аңчах сакалтан та 20 пин тенкә кирлә. Үсә курман ёсре ѡннән пуса ҹаврәншәнә көртмеге вәт. Әна ўркелләп

Ҫөр пирки – ҫөр ыйту

◆ САККУН

Пулхләй ҫөр ырмана юхать

Хәйәр, тәм республикәра үителәклеме. Унсәр пүснә Чаваш Ен гипспа, извәшче, вак чулпа та пүян. Ялта пурнаңан сене хәйәр, тәм канәс памасы. Алә айенчех пулнипе түяңса тәкакланасшән мар, йәркене пәссах ҫөре чакалаңчә, хәйәр

кәлараңчә. Чаваш Енре кәна мар, ҫөрши-вәпех. Хәйсем тәллән үснә карьеңсем ялхуңаләх пәлтерәшлә ҫөрсем ҙинче вырнаңнә. Икә ураллә ҫәтәрәкәсем республикәра 3,83 гектар пулхләй ҫөре юрәхсәра кәларнә.

Ирәк памасарах

Ҫемәрле районенчى Дубовка яләпе юнашарах ялхуңаләх пәлтерәшлә ҫөр ҙинче хәйәр карьеңе үсәлнә. Никам ирәк памасар, сисмесер. Ял ыннисем күрнә-ха ана, ан-ча тивәшлә օргансене пәлтерме ваккаман. Ана тәрәслевчәсем ёңсәртран асәрханә. Пәрачкавран таврәнәканскерсем ирәкесәрләхрен пәрәнса иртеймен, тәгчеме пүсләнә.

Пәрлешәвән хәйәр кәларма лицензи, ҫөр лаптакне арендана парассипе йышәнү, рекультиваци проекчә, аренда килешәвә те пулнә. Апла тиркешме сәлтавә չук темел-

ле. Анчах ҫивәч күссеңчен ирәкесәрләхе пытаяймән. Хайхи документсене юнашар лаптакшән панә-мән. Пүсләх каллех түрә тухма хәтланнә. Вәл каланә тәрәх – ҫөр лаптакшән чиккине паләртманинне ураххи ҙине күса кайнә. Ана тума кам чәрмантарнә-ши?

Ку лаптакра унччен урах օрганизаци хәйәр кәларнә-мән. Ҫөр категорине улаштарасипе чупса ҫүренине те каланә-ха пүсләх. Ҫапах әче вәглемесәрх пулхләй тәпрана сая янәшән ана 20 пин тенкәләх штрафланә.

Сәнгүйерчәсene www.cap.ru сайтын ишлә

Пәрачкавран районенчى карьеңта.

Тытман вәрә – вәрә мар

Нумаях пулмасть Канаш районенчى предприятие РФ-ән административлә үеркине пәнәшән харәсах икә статийе явап тыттарнә. Ирәк илмесер пулхләй ҫөре вырәнтан тараптәшән тата тәп тунәшән республикәри шалти әссең пайне пәлтернә.

Пәрлешәвән ҫүтсанталәк пурләхне кәларма лицензи пулман, ҫөр әссең иртәрме ирәк илмен. Лаптакпа усә курма нимәнле документ та пулман. Анчах ҫакна пәхмасарах предприятии Вәрәмпуң ял ызывәхәнче хәрсех тәм кәларнә.

Вәсендә айәпәп 100 кубла метр пулхләй

сий юрәхсәра тухнә. Җе пүсәнничен ана илсе үйрәммән купаласа хума та йывәр пулнә-тәр. Ирәкене пәнәннине 17-30 сантиметр хуләнәш курга тәпра тәм илнә хың-чән юлнә пысак шәтәка юхса кайнә. Хәй тәллән хүсәннине ялхуңаләх пәлтерәшлә ҫөре ҫур миллион тенкәләх сиен күнә.

Хәй пайтишән хыпәнса ҫөре չавәрттарса тәкиччен тивәшлә օргансенчен ирәк илменни тәләнтерет. Тәм е хәйәр кәлариччен ҫөрән пулхләй сийне упраса хәвармалла. Кайран ана вырәнне тавәрмалла, лаптака акма-лартма ирәкене кәртмеллә. Саккуна

пәсакансене вара ҫака пачах шутлаттармасть пуллас. Пәр кунпа пурнаңсә тейән. «Эпир пүйса юлсан хуть йәтәнса антәр», – теңдә әйттә.

Иртән ҫул Комсомольски районенчى Ҳырхәрри ял тәрәхенче пурнәнәнсем пулхләй ҫөре шар қатартнәшән айәплисене явап тыттарас ыйтава ҫекленә, тивәшлә օргансене тәрәслеме, хурав пама ыйтнә.

Россельхознадзорын Чаваш Енри управленийән специалистсәсем ыры үерәпे ҫула тухнә. Тәрәслев ҫакна паләртнә. Чән та, 2004 ҫулта вырәнти хүсәнләх хәйәр кәларма ирәк

илнә-мән. Виچә ҫултан, ҫав вәхәт вәгленсән, әче чарса лартнә. Анчах темле асамлә вәй каллех лаптакра хүсәннама тытәннә, хәйәр кәларнә. Ертүрә вара айәпә йышәнман. Уннан шучепе ҫүтсанталәк пүялхәне ку тәрәхра пурнәнәнсемек күс хывнә имәш. Аләран тытмасәр мәнле вәрә тесе калайән? Ҫапах хүсәнләх айәпә те ҫиеле тухнә. Хәйәр кәларнә вырәнә ирәкене кәртмен: пулхләй ҫөре ҫиелтен сарса лаптакпа усә курма юрәхлә туса хәварман. Пүсләх ҫөр саккунне пәнәннине 40 пин тенкә штраф түләттернә.

◆ ҮЙТУ-ХУРАВ

Хүмә хәвеле хуплать

? Күршесен ҫөр лаптаке ылай вәхәт пуша выртрә. Нумай пулмасть вара ана сутса ячә. Ҫөнә хүса түрхе пахчине 2 метр ҫүлләш тимәр хүмәпене тытса ҫавәрәнчә. Пирән ҫөр лаптакне хәвелтен хупласса хүчә. Хүмәне каялла илтерме пулать-ши?

Мария ЛЕОНТЬЕВА. Ҫөрпү хули.

Харәрәң хәйән пахчине кирек мәнле хүмә тытма пултара. Ҫакән валли уннан ирәк илмәнле мар. Енчен хүмә сире хар-пәрләхпа усә курма чәрмантарсан ана

ҫырса пәлтерәр, ыры копине район админыстрации е ял тәрәхне ярса парәр. Лару-тәру ушәннисан суда ырттара. ырттара.

Ҫөре чикәлемесен

? Ултә ҫул каялла ҫөр лаптакне чикәлемесәрх харәрәләх күсартәм. Халә күршә те пахчин документчесене вакавлән ирәкелет, ҫөр лаптакен чиккине паләртнә. Нумай пулмасть документа пире алә пусма ыйтәр. Пирән лаптакен чиккине тәрәс паләртни ҫук. Сухалакан ҫөр лаптакен хүшшине үнчен хамәр тәллән паләртнә. Капла күршә ют пахчана та көрсө каймә-и? Эпир алә пусмасан документсене ирәкелеме пултарә-и вәл?

Хисеплә Михаил Назаров! Иккәләнетәр пулсан документа алә пусиччен күршәрпене чикәлеменекен ҫөр лаптакне вистерәр, вәсene документрипе танлаштара. Ирәкеллех пулсан икә акта та харәс алә пусма пултара.

Паләртнә вәхәттра алә пусса памасан күршесем чикке пәр енлән суд

урлә ҫирәпләтме пултараңчә. Ҫавән-па хәвәр килешмәннин сәлтавне туллин әнлантарса ырмалла, почтәпа ярса памалла. Күршә әче хәвәртраках татса пама сирәншән хәвәр алә пусса яма та пултарә. Ҫөр лаптакен чиккине хәвәр хүшшәра татса параймасан судах ҫитме тивә.

Штраф түләттерең-ши?

? Темиңе ҫул каялла хүшма хүсәнләх атаплантарма 0,60 гектар ҫөр үйәрса пачә-и. Лаптакра вылья әпачә туса илтәмәр. Ачасем ҫитәнсө килтән тухса кайнә хың-чән вылья үсрама пәрахрәмәр. Иккәмәш ҫул ёнтә ҫөре усә кур-раймасстәр. Пахчапа юнашар вырнаңнә лаптака չухатас та килмest. Халә пире ялхуңаләх пәлтерәшлә ҫөре ирәкеллә усә курманшән штраф парассипе хәра-та-шә. Тәрәс-ши ҫака?

Иван МАТВЕЕВ. Шамәршә районе.

ҫөр лаптакен кадастр хакенчен 0,3-0,5 процен түләттерле, анчах 3 пин тенкәрен кая мар.

Пайран мәнле хәпмалла?

? 1992 ҫулта, колхоз-совхозсем арканды май, семьеңе 2 гектар пай ҫөрә тиврә. Унччен үнпа ялхуңаләх организацийә усә курчә. Вәлар-каннә хың-чән фермера арендана патамәр. Анчах пирән ҫөр үншән та ытлашши пулса тәчә, акма-сухалама пәрахрә. Халә ҫөр налукне тә хамәр түләтпәр. Пай ҫөрәнчен мәнле хәпмалла-ши?

Алевтина ВАСИЛЬЕВНА.
Канаш районе.

2011 ҫулхи январән 1-мәшәнчен граждансем пай ҫөрәнчен ҫамәлләнәх хәпмә пултараңчә. Сирән Росреестрнан Чаваш Енри управленийән Канашши филиалне (пәрлехи харәрәләхри пай ҫөрә вырнаңнә вырнаңна) ырса памалла. ыйтупа пәрлехи пай ҫөрән правине ҫирәпләткен документ тәратмалла.

Ҫөр налукне лаптакпа усә курмасан та түләттерле. Документ тәрәх үннән хүси эсир пултара.

Кәларәма Лариса НИКИТИНА
хаттәрләнен.

◆ ҪӘНӘЛӘХ

Дача амнистийә

Чаваш Енри Росреестр управленийә ҫулталәк пүсләннәнна «дача амнистийә» республикәра харәрәләх правине регистрациялеси үснине паләртнә. Апрелен 23-мәшә тәлне 3423 ҫун ҫөр лаптакен харәрәләх правине ҫирәпләтнә. Ку иртән ҫулхи ҫак вәхәтре танлаштарсан 60 процент ытларах. 3813-не үйрәм ҫурт-йәр тума ирәк панә. Ку та пәлтәрхинчен 59 процент ытларах. 208-шә тәвакан е тунә կүсман пурләхән правине илнә (иртән ҫулхинчен 49 процент нумайрах).

Тухәслә усә курасчә

Тәвай тәрәхенче ҫөрпе тухәслә усә курма тәрәшәсә. Ара, унтан вырәнти бюджета та укса кәрт. Кәçалхи пәрремеш кварталта муниципалитет пурләхе тухәслә усә курни район хынни 430 пин тенкәләх пүялнатнә, ҫав шутра ҫөр лаптакене арендана паниле – 391 пин тенкә. Ҫөр сутнине бюджета 179 пин тенкә кәнә.

Апрел үйәхә тәлне районта 16 387 гектар ялхуңаләх пәлтерәшлә ҫөр харәрәләхра шутланнә. Ку – пай ҫөрән 79,6 проценчә. Ҫав шутра район тата ял тәрәхен фондне 3 159 пай ҫөр үснә. Ҫөр лаптаке (пәтәмешле 4002 гектар) регистрациялена. Ҫав шутра 14-не арендана панә (905 гектар), 20-шә (1020 гектар) – ялхуңаләх организацийесен пәрләхнә. Унсәр пүснә 21 ҫөр лаптаке (1814 гектар) арендана, харәрәләхра пама аукцион ирттәречә.

Районта ҫөр илме нумай ачаллә 89 семье черетре танә. Весенчен 43-шә ҫөрлә пулна. Үйрәм ҫурт-йәр ҫавәрмә 9 семье, хүшма хүсәнләх атаплантарма 34-ян кәмәл тунә. Шел, ҫурт-йәр ҫавәрмә ҫөр илнә семьеңенең хальхи вәхәттра пәрлехи тәрәхенең. Нумай ачаллә семьеңем валли тәпәр 4 ҫөр лаптаке хаттәрләнен.

Çेңе тытам кирлө

Раççей правительствин ертүси Дмитрий Медведев пёлтернё тăрăх – хальччен усă курман çер лаптăкёсене тухăçлă "ёçпеттермешкен" çеңе майсем шырамалла. Унсăрэн патшалăх чаннипех чухăнланма пултарать.

Ялхуçалăх çересене пусă çаврăншне кĕртес тĕлĕшпе сĕнүсем хатĕрлеме премьер-министр яваплă çынсене хушу пама хатĕррине палăртнă. Малтанхи йышăнусенчен усси сахал. "Çेpре усă курманшан е çирp ыйтмаслăр, е унпа

кирлө пек усă курманинне ёненмешкен темиçe çул кëтмелле", – шухăшне пётем-летнё вăл.

Министрсен Кабинечен пуслăхе çакна та палăртнă: ялхуçалăхне аталантармалли çеңе программăра ăратлă выльăх-чĕрлĕх ёрчетме, пахалăхлă вăрлăх тுяна тата ытти енсем валли укça чылай уйăрма планланă. "Патшалăхн хайнен тăрантарма та, туса илнĕ чĕртаварпа ют çेpшывсene тивĕçтерме та майсем çителĕклө", – тенё вăл.

Пушă сентресем патне таврăнмăпăр

Хальччен ют çेpшывран турттарнă чĕртавара Раççейре ёcta ытларах тупăш панине кура туса илме пуслăc. Кун çинчен правительство ертүси Дмитрий Медведев Патшалăх Думинче тунă отчетра пёлтернё. Вăл палăртнă тăрăх – çеңе проектсем лавккасеннى сентресене совет тапхăрĕнчи пек пушатмăс.

"Эпир пахалăх тĕлĕшĕнчен тупăшва тухма хатĕр хуçалăхсем валли меллĕ условисем туса парасшан. Ку апат-çимĕç тытамне кăна пырса тивмест. Эпир экономика енчен тÿрре кăларакан майсene, проектсene палăртатпăр", – пёлтернё вăл.

Раççee хиреç йышăннă санкцисем

тата пирĕн укçан вайё кăшт чакни тĕллeve пурнăча кĕртме ёнăçлине асăннă. Паллах çакна валли вăхăт та, укça та кирлө тенё.

Премьеर асăннă тăрăх – ютра кăларнă тавара хамăр патра хатĕрлес-сипе çыхăннă программăсене пур тытамра та хатĕрленен: промышленноçra, энергетикăра, ялхуçалăхнче тата ытти та. Пётемпе 2,5 пин ытла проект пурнăçланмалла.

Дмитрий Медведев шухăшшепе хăшпĕр тĕпчевсесене Раççейре ют çеpшыври суту-илтă тытамĕсем йышли пăшăрхантарат. "Тавар тுянаканшан ку темех мар, тĕрлĕ япала ытларах пул-

ни пушшех те аван", – хуравланă вăл. "Пирĕн патра ют çеpшыв лавккисем кăна мар, хамăртнă пачах çеңĕрен ёркелесе янисем те пур", – палăртнă Дмитрий Анатольевич.

Патшалăх Думин бюджетпа налук комитетен председателĕ Андрей Макаров премье́ра тýр кăмăллă мар çынсем çеңĕрен пусламалли проектсемпе усă курса пĕр намăсланмасăр пуйни çинчен асаилтернё, çătkănlăх çулне пўлме сĕннë. "Эпĕ хаксене административлă майпа ёркелессине хиреç. Лавккари сентресем пушанса юлнă вăхăта сирĕн пекех астăватăп. Кризис тапхăрĕнче хăш-пĕр предприниматель хайнен

мĕнле тытни чаннипех тĕлĕнтерет, этемле хăтланмаççе", – тенё премье́р. "Усламçăн тупăш иллеси çинчен шухăшламалла паллах, анчах хальхи услови-ре пур чухне тे тупăш иллеймĕн", – хушса каланă Министрсен Кабинечен пуслăхе.

Унăн сĕнëвëпе эмелле тивĕçтерес, суту-илтă ёçне ёркелес тĕлĕшпе патшалăх шайёнче саккунсем йышăннă чухне çавнашкан çătkăn усламçăсене шута илме манмалла мар. Патшалăх Думинче хальхи вăхăтра шăпах суту-илтă саккунне улшăнусем кĕртессине сутсе яваççе. Çав улшăнусене ырласа йышăнни ытлашши пулас çук.

Ялхуçалăх валли – тĕпчевсем

Раççey Federaciyen eртүçисем пёлтернё тăрăх – аталанма май паракан тĕпчевсем ирттерекен "Сколково" центр хăйён ёçне анлăлатать. Унта биотехнологии çыхăннă тĕпчевсем та ёркелесшэн. Чи малтанах вëсем ялхуçалăхне пырса тивнине палăртнă.

Малашне çак тытамра усă курма май паракан тĕпчевсем пулмалла вëсем. "Ген инженерийĕ" мĕн патне çитесси пирки хальлехе никам та шарламасть.

Хальхи вăхăтра "Сколково" центрата ытларах пилĕк енпе тĕпчев ирттереççе. Çав шутра – информаци технологийĕ, биомедицина тытамĕ, энергетикăри çенлĕхсем тата ядерлă технологии. Äçахсем палăртнине шута илсен "Сколково" çывăх вăхăтра Раççey экономикин тухăçлă полигонĕ пулса тăма пултарать.

Биотехнологи ёçсесем ирттерме ятарлă лаборатори ёркелëç, унăн лаптăкне вырассем калашле "акрпа" вис-мелле пулë.

Чарма пултараççе

Раççeyre генсene улăштарса ўстернё ўсен-тăранпа выльăх ёрчетме чарасшан. Патшалăх Думинче халĕ шăпах çакăнпа çыхăннă саккуна сутсе яваççе. Улăштарнă генран хатĕрленен апат-çимĕç çыншан хăш енчен сиенлĕ пулма пултарать тата мутант-вăрлăх туяна фермерсene мĕн хистет-ши?

Аталаннă чылай çеpшывра, çав шутра Америкăра та, генсene улăштарса хатĕрленен апат-çимĕç хуçаланать. Тëслëхрен, Америкăра ўстерекен куккурусăн 85 проценчë тата соя йышши культурапсен 90 проценчë – çав тытама тĕпе хурса тунă вăрлăх-ран. Раççey BTOna кĕнĕ хыççăн кунашкал çимĕç пирĕн çеpшыва та йышлă килесси нумайшне пăшăрхантарнă.

"Хамăртнă апат-çимĕç рынокне тата çынсene хăтлăлеме пирĕн саккунпа пăхнă майсем пур. Аптара усă куракан пахалăхсăр çимĕç çынсene мĕнле сиен күни-не чаннипех никам та татса калай-масть. Эпир хамăртнă граждан-сене генсene улăштарса хатĕрленен çимĕçрен хăтлăлеме пултарăпăр", – палăртнăччэ Владимир Путин Президент иртнë çулхи март уйăхĕнче.

Халĕ правительства ГМО май-шпе хатĕрленен продукцие 2017 çулччен çеpшывра усă курма чарнă. Тĕрĕсрех каласан äslälăх тытамĕнче ку тĕлĕшпе тĕпчесе ирттерме юрамасть.

Патшалăх Думинче вара генсene улăштарнă организмсем пур продукцие хатĕрлес ёçе чарас-сипе тата ютран турттараканни-не тĕрĕспессипе çыхăннă саккуна иккĕмш вулавра тишкереççе.

Раççey фермерсем, çер çинче яланхилле ёçлеме хăнăхнăскерсем, çеңе генлă вăрлăхпа тухăца 20 процент ытларах пустарсса илме май пур тесççе. Вëсемшен çакă лайăх. Анчах Раççeyre 40 миллион гектар çер выртать, ку лаптăк хамăр çеpшыва экологи тĕлĕшĕнчен таса продукцие тивĕçтерме ытлашшипех çитет.

"Хальхи вăхăтра пирĕн ат-ланмалли майсем çителĕклë, фермерсен ёçне хăватлантар-малла, вëсем ГМО-культурăсене анлă сарма тăрăшакан ют çеpшывсен пулăшăвсĕр пурăн-ма пултарчăп", – тет экологи тĕлĕшĕнчен таса апат-çимĕç тытамне тĕпчекен Борис Авдонин.

Анчах та ГМО ыйтаве апат-çимĕçпе кăна çыхăнман-мĕн. Çакна "Тырă тата унăн хыvăх" документаллă фильм ўкернë Константин Семин палăртать. Генсene улăштарни хăрушă хăç-пашалпа танах, ядерлă ракетă-ран вирлăрех та сиенлетет. ГМОна саракан корпорацисем пëтём тĕнчери ялхуçалăх тытамне хайнен аллине илсе тĕпчесе тăрăшакан ют çыхăннă, çав шутра – апат-

шутланать. Малтанах вëсем вăрçапа усă курса укça-тенкë тунă, кайран – ялхуçалăх валли химиатсем хатĕрлесе кăларса, халĕ ген инженерийĕпе пuyaççé", – палăртать Индири харсăр эколо B. Шива.

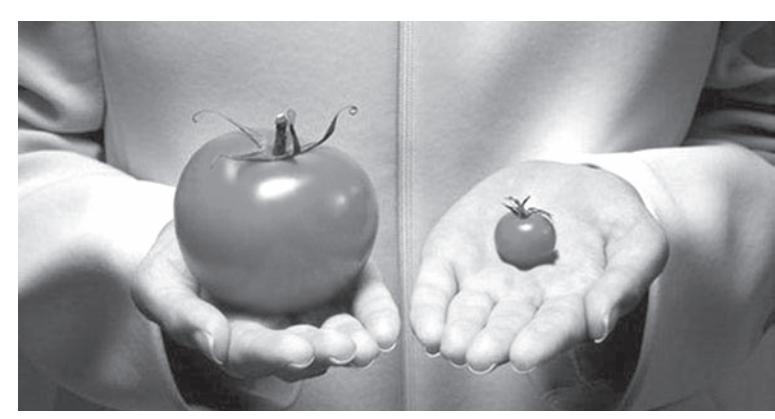
"Çеңе ген тупсан ăна тýрех патентлаççе. Патент илме çämлă мар. Тĕпĕр енчен пăхсан çакă шыва патентланă хыççăн унпа усă курнăшан çынсene укça пустарнипе танах", – тет Сьюзан Пустай биохимик.

Çўлерех асăннă фильмра Америкăри комплекслă тытам-сене институчен профессорĕ Янир Бар-Ям диаграммасемпе паллаштарать, вëсемче тĕнчери апат-çимĕç хакëсен ёрĕпе пëрлешет. "Эпир 2007-2008 çулсени тĕнчери экономика кризисен сăлтав-сene тĕпчеремĕр. Вëсемчен пëри шăпах çеpшывра хакë ўсни-це çыхăннă, çав шутра – апат-

çимĕç хакë те. Апатпа революци хушишче çыхăнну яланах пулнă", – ёнлантаратать профессор.

Хайсен интервьюсенче ёсчахсем ген инженерийĕ мĕнлereх хăрушлăх патне илсе çiterнине каласа чаннипех тĕлĕнтереççе. Тëслëхрен, генсene улăштарнă пахчаçимĕç ўстернё чухне усă куракан пестицидсем тĕнчери мĕнпур чĕрĕ чуна наркăмăшлантарма тытăннă.

"Çак наркăмăш пире кăна пëтремест. Америкăра çер çинчен тĕрлĕ йышши ўсен-тăран сухалать, ку енëпе эпидеми пырать темелле. Эпир çere "вëл-ретпĕр", апата ирлтерекен хырăмлăхри микробсene пëтремпĕр. Хăсан та пулин çер çинче нимĕн те ўсмë. ГМО йышши ўсен-тăран хăй те атalanаймĕ. Çакан патне çитсе тухсан пире урăх, таса планета кирлë пулë", – асăрхатта-раççе ёсчахсем.

Кăларăма Ирина НИКИТИНА хатĕрленен.

Ял хәрапәмә

◆ ХИСЕП

Үр сামах калама ан ўркенәр...

«Пәр-пәрне ўнлансан, хисеплесен сөс пирән пек 60 үзүл турғанда пулать», – теңе Патәрьел районенчى Татмашра кун күнләкән Максимовсем. Василий Николаевичча Александра Ивановна паян иккәшә сөс турғанаң. Апла пулсан та картиш – кайәк-кәшәкпе, пахча тәрлә һимәштә пүн.

Пәрлешнә хыңсакаха چамрак мәшәр пәр вәхәт асәннә тәрәхри Люляра вәрман ёсөнчө тәрәшнә. Каярахпа вара тәвән тәрәхра күсса килсе кил-чүрт җавәрнә. Тәрәшуллә, маттур җемье ёмәрәпек «Родина» колхозра вай хуна.

«Җемье ере вәрçә-харçә та пулнә ёнтә, унсар епле? – асаilet иртнине кил хүсү хәрапәмә. – Анчах элә килти «сүп-чапа» ысын хушшине кәларман, түснә. Пәр-пәрне вәхәтра қаçарма пәлни җемьеңе упрама пуллашты. Хамәр асасене та җапла вәрентсе ҹитәнтернә. Үр сামах калама ўркенмелле мар».

Максимовсем пиләк ывәлла пәр хәр ҹуратса ўстернә. Шел, вәсендән вицәшә сөс ырә-сывә паян. Паллах, хуйха-сүйха чатма ҹамәл пулман ашшә-амәшнә. Юратыла, ёна иккәшә пәрле түссе ирттернә. Кун пек чухне ҹумра мәшәр пурри та пәлтерәшлә. Чун ыратәв вара ныхсан та сипленмest.

Василий Николаевич кулленхи ёссәр пүснә кире пукане ўтассипе кәсәкланат. «Пенсие тухиччен 32 кг таяканскере парәнтарнә, халәт вара 16 кг щеклетпә», – ҹамәллән калацать вәл. Сামах май, кил хүсү «Хыпар» ҳаçат ўмартавесене та хастар хутшанат. Спорта хавхалантарса пынгашән унан ўркелүсисене тав тәвәт. 83 үзүлти ватә

хәйән ҹуләнчен чылай ҹамрак курәнат. Сывләхне пиус туртса, сәра-эрех ёссе пәтермен вәл. Спортан асәннә тәсепе та тивәçлә ҝанәва түхсан сөс ҝасәкланма пулланан. Ѝмәртүсече ҹитәнтернәшән тивәçнә наградәсене ҹыслан упрат вәл.

Ватәсем ытларах кайәк-кәшәк усрама ҹамәллән. Ҫулла валли 30-40 хур-кәвакал түяннине пәлтерчәс. Паллах, хәйәмешән мар, ачи-пачишиң тәрәшәсә вәсем. Көрхи күнсөн ҹитсен аш-какая пурне та пәр пек valecse параçә. Атте-аннен ырә ҹамәлә иксәлми ҹав. Ачисем сөс мар, мәнукеңем, көчән мәнукеңем та пур-cke.

Эпин, 60 үзүл ахаль иртмен вәсемшән. Максимовсем пурнаңра ырә йәр хәварнах. Халәт киләштерсе турғанаң сөс вәсем, пәр-пәриншән тәрек шутланасә.

◆ СПОРТ

Старта тухаççә ватәсем

Йәпә-сапаллә ҹанталәк е күтсәр-пүссәр тәмән алхасат – вәсем яланах старта тухаççә. Ушкәнра чи кәçенни – 61 үзүлти Вера Кадушкина. Чи асли вара – Лидия Гусева. Вәл 88 үзүлти.

«Сывләх» ушкән ертүсисем – Галинә Геннадий Ларкузовсем. Вәсем хәйсем та ҹичә тәсеткене ҹывхараççә. Ушкәнра 2008 үзүлти ўркелен. Унта 17 ысын Ѣурет. Вәсендән 12-шә күнсерен ҹула тухать. Скандинави меләпте утассипе кәсәкланаççә ватәсем. Урәхла каласан, икә патакпа ҹула тухаççә. «Малтанах ўлтәр патакәсемпә усә күртәмәр, – ҹамәллән сәмахлаты Геннадий Дмитриевич. – Анчах шәшкәрен туниsem та кая мар. Халәт ытларахашә вәсемпә утать. Теприсем вара ҹак спорт валли ятарлә хат-эрленә патаксем түяннә».

Ялсөнче ҹакнашак маттур ўркелүс-

сем пурри савәнтарчә мана. Ларкузовсем вәхәтәнчә Ҫәнә Шупашкарта турғаннә, иккәшә та вәрәнү тыйәмәнчә Ѣслен. Тәрлә сәлтава пулла тәвән ялне, Патәрьел районенчى Турхана, күсса килсен «Сывләх» ушкән ўркелен. Малтанах шкулта пухәннә: ўлтәрле ярәннә, ҹамәл атлетикәпа, сипләхлә гимнастикәпа кәсәкланнә. Эрнәре икә хутчен пухәннә ватәсем. Ялти хора ҹүреме та вәхәт түпнә. Пәлү ҹуртне кәртме пәрахсан та аптраса ўкмен вәсем. Хальхи вәхәтра урамра пүстәрәнаççә та старта тухаççә. «Малтанах 2-3 ҹүхрәмран пүсләрәмәр. Халәт 8 ҹүхрәм 1,5 сехет хүшинче ҹамәлләнхан парәнтаратпәр. Ҫуллахи вәхәтра вәрмана ҹүретпәр. Күчек поселок таврашәнчә хәс күрәкән (сабельник) тымарне пухатпәр. Вәл ҹав тери сиплә күрәк. Хамәр валли сөс мар, күршә-аршә валли

те татса килетпәр», – пәлтерет Геннадий Ларкузов.

«Сывләх» ушкәна ҹүрекенсем ҹурална күнсөн та пәрле уявласә. Паллах, сәра-эрхәсәр. Чылайашә вәсендән аш та ҹимест, пахчаимәштә ҹең апатланат.

Йыш ҹулсеренек хүшәнса пырат. Кәсал кана «Сывләх» икә ысын ҹүрәмә түтәннә. Вәсендән пәри, Раја Күшманова, мәшәрне та явастарасшән пүлнине пәлтерчә. Анчах хальхәле лешә киләшмest иккен.

Акә елперек һаклаççә ватәсем спортаң ҹак тәсне:

Лидия Колъцова, 67 үзүлти:

– Кашни кунах утма ҹүретпә. Ҫакан хыңсакан алә ҹывәрмә пәрахәр. Маларах организмра сахәр вици пысакчә, халәт ўркеленчә. Текех урана та шәнәр туртмасть. Җывәрмә та лайәх.

Ираида Наумова, 74 үзүлти:

– Күнсерен утас килет. Пәр вырәнта ларсан ал-ура ҹывәрать. «Сывләх» икә үзүл ҹүретпә. Ёце кайнә пек сөхөт пәхса сөс тәратап. Маншән 8 ҹүхрәм нимән та мар, ывәннастән.

Лидия Гусеева, 88 үзүлти:

– Эпә 2008 үзүлти утма пүспәрәм. Утманан вырән ҹинчен та тәраймас та. Ӯннә хүскану кирлех. Ватәсеме хавхалантарнән Галинә Геннадий Ларкузовсем пысактав. Вәсем манән вәрәнекенсем пүлнишән савәннатап. Эпә чылай үзүл түрәнти шкулта нимәш чәлхи вәрентнә. «Физкультура та спорт» журналпа халәт та ҹыхәнү түтәп. Материалсем ҹыратап.

Җакнашак хастар, маттур ватәсем сәмахә хыңсакан нимән хүшма та пәлеймән. Пирән, ҹамраксен, вәсем пек патвар пулласчә. Сывләхла та, чун хаваләпе та паттар вәсем.

Кәларәма Валентина ПЕТРОВА хат-эрлен. Сәнүкерчәкесем авторан.

Тунтикун, майән 18-мәшә
7.00 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
7.30 «КИЛ-ШИШИ» (12+)
8.00 «НАОБУМ» (12+)
8.30 «СЛЕД В ИСТОРИИ» (12+)
9.00 «ВЕКТОР КОМФОРТА» (12+)
13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
19.15 «ҮЛГАН ԾҮПСЕРЕН» (12+)
19.30 «ПЕХИЛ» (12+)
20.30 «ЭКОНОМИКА В ДЕТАЛЯХ» (12+)
20.45 «ПРОФИЛЬ ЗДОРОВЬЯ» (12+)
21.00 «ПЕЧЧЕННИСЕНЕ ОБЩЕЖИТИ ПАРАСЧЕ». ЧАВАШЛА КҮСАРНÄ ФИЛЬМ (12+)

Ытларикун, майән 19-мәшә
7.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
7.15 «ҮЛГАН ԾҮПСЕРЕН» (12+)
7.30 «ПЕХИЛ» (12+)
8.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
8.15 «ЭКОНОМИКА В ДЕТАЛЯХ» (12+)
8.30 «ПРОФИЛЬ ЗДОРОВЬЯ» (12+)
9.00 «НА ОЛИМПЕ» (12+)
15.00 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
19.15 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)
19.30 «ҖӘР ТИВЛЕЧЕ» (12+)
20.30 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
21.00 «КОМФОРТНЫЙ ГОРОД» (12+)
21.30 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
21.45 «КРУГЛЫЙ СТОЛ» (12+)
22.45 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)

Юнкун, майән 20-мәшә
7.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
7.15, 13.15 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)
7.30 «ҖӘР ТИВЛЕЧЕ» (12+)
8.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
8.30 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
9.00 «КОМФОРТНЫЙ ГОРОД» (12+)
9.30 «НА ОЛИМПЕ» (12+)
19.15 «ЯПАН ЯНРА, ЧАВАШ САМАХЕ» (0+)
19.30 «ЛИТЕРАТУРА ТЕПЕЛӘ» (12+)
20.30 «ТЕРРИТОРИЯ ЗАНЯТОСТИ» (12+)
20.45 «ВЕКТОР КОМФОРТА» (12+)
21.00 «КАПИТАНА КАЧЧА ТУХАС». ЧАВАШЛА КҮСАРНÄ ФИЛЬМ (12+)

Кәснерникун, майән 21-мәшә
7.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
7.15 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)
7.30 «ЛИТЕРАТУРА ТЕПЕЛӘ» (12+)
8.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
8.30 «ТЕРРИТОРИЯ ЗАНЯТОСТИ» (12+)
8.45 «ВЕКТОР КОМФОРТА» (12+)
9.00 «НА ОЛИМПЕ» (12+)
12.30 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
19.15 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)
19.30 «КАСХИ ТЕППУЛУ» (12+)
19.35 «ОДИН ДЕНЬ С ПРОФЕССИОНАЛОМ» (12+)
20.30 «ОБ ЭТОМ ПОДРОБНЕЕ» (12+)
20.40 «ЮН, КҮССҮЛЬ, ЮРАТУ. ТАВАРУ». ЧАВАШЛА КҮСАРНÄ ФИЛЬМ (12+)
22.45 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)

Эрекун, майән 22-мәшә
7.00, 13.00, 16.00, 19.00, 22.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
7.15 «ТҮПЛӘ КАЛАСУ» (12+)
7.30, 8.30 «ОБ ЭТОМ ПОДРОБНЕЕ». (12+)
8.00, 14.00, 17.00, 20.00, 23.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
8.40 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
9.00 «НА ОЛИМПЕ» (12+)
13.30 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
19.15 «ЮРӘ ҖАВРӘМЕ» (12+)
19.30 «КИЛ-ШИШИ» (12+)
20.30 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
21.00 «ИТ-НЕ ОБОЙТИ» (12+)
21.30 «ПЕРСОНА» (12+)

Шәматкун, майән 23-мәшә
7.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫГАРСЕН КАЛАРАМЕ
7.15 «ЮРӘ ҖАВРӘМЕ» (12+)
7.30 «КИЛ-ШИШИ» (12+)
8.00 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
8.30 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
9.00 «ИТ-НЕ ОБОЙТИ» (12+)
9.30 «ПЕРСОНА» (12+)
10.30 «ПЕРСОНА, ИККЕ – ХҮЙХА ИНКЕК МАР». ЧАВАШЛА КҮСАРНÄ ФИЛЬМ (12+)
12.00 «КОНЦЕРТ, ПОСВЯЩЕННЫЙ 90-ЛЕТИЮ СО ДНЯ ОСНОВАНИЯ ЧУВАШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО АНСАМБЛЯ ПЕСНИ И ТАНЦА» (12+)
14.30 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
17.00 «КОМФОРТНЫЙ ГОРОД» (12+)
17.30 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
18.00 «ҖӘР ТИВЛЕЧЕ» (12+)
18.30 «ПЕХИЛ» (12+)
19.00 «ЫРӘ ҖАМӘЛПА». (12+)
19.30 «КОНЦЕРТ КО ДНЮ ПОБЕДЫ» (12+)

Вырсарникун, майән 24-мәшә
9.00 «КУЛАШ КОРОЛЁ». ЧАВАШЛА КҮСАРНÄ ФИЛЬМ (12+)
12.00 «КУЛАШ КУСТАРМИ ҖӘНЕЛЛЕ» (12+)
17.00 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
17.00 «ЛИТЕРАТУРА ТЕПЕЛӘ» (12+)
17.30 «ИТ-НЕ ОБОЙТИ» (12+)
18.00 «НАША РЕСПУБЛИКА. ГЛАВНАЯ ТЕМА» (12+)
18.30 «ЭКОНОМИКА В ДЕТАЛЯХ» (12+)
19.00 «ЯШЧУХ, ҶАМРАК ЧУХ» (12+)
21.00 «ПЕРСОНА» (12+)

ҮЙАХ КАЛЕНДАРЁ

Число, кун	Май, 13 – юнкун	Май, 14 – кёчнерникун	Май, 15 – эрнекун	Май, 16 – шаматкун	Май, 17 – вырсарникун	Май, 18 – тунтикун	Май, 19 – ытларикун
ХЕВЕЛ	тухать	3.42	3.41	3.39	3.37	3.35	3.33
	анать	19.53	19.55	19.57	19.59	20.01	20.02
Кун тэршшё	16.11	16.14	16.18	16.22	16.26	16.29	16.33
УЙАХ	тыхри	каталса пырать	каталса пырать	каталса пырать	каталса пырать	чёнэ уйах (7.12)	тулса пырать
	кунё (12 сехет төлне)	25-мёш кун	26-мёш кун	27-мёш кун	28-мёш кун	29-мёш кун	1-мёш кун
		Пулә паллинче	Сурәх паллинче	Сурәх паллинче	Вәкәр паллинче	Вәкәр паллинче	Йәкәреш паллинче

ПЁЛЕС ТЕНЕЧЧЕ

Тухацлә җерулми варттәнләхәсем

Пахчара җерулми пысак лаптак йышанат. Анчах сүлсерен унан тухацлә чакат. Тисләк тे хыватпәр ёнтә. Мэнпе չыханнәши չакә? Ёләкәх җерулми май уйахен չүрринче кана лартна. Халә җер ашанца читмәсөрх лартасчә. Төрөсхеш ку? Эп «Жуковский», «Удача» сортсемпә кана усә куратап. Весене тахсанах улаштарма вахат, анчах сорт нумайипе суйласа илме пёлместәп.

Николай СЕМЕНОВ. Варнар районе.

Вахатра лартатпәр

Чан та, хашпәри җер лайах ашанымасарах җерулми, пахчасимәс лартат. Ҫанталакшатса ярсан тәпра типесрен хәрасчәши? Ваккан вакка сикнә тенән ёсе тытаничен җер пишсе читнине төрөслесе пахчама сенесшән.

8 см тарәншәнчи тәпра температурине вицсе пахчамалла. Енчен валь 8 градус ашаннә пулсан җерулми лартма юраты.

Ҙер юрәхлине тепәр мелле те пёлме пулать: 10 см тарәншәнчен тәпра илсе

хыттән чамәртамалла, метр չулләшәнчен пәрахмалла. Муклашка ўксен те саланмарә – тәпра нүрә, пахчасимәс лартма иртерех. Темише муклашканы пайланч – тәпра пишсе читнә. Хайяр пек саланч пулсан лартмалли-акмалли вахат иртнине пёлтерет.

Ҙерулмине җер 7 см хуләнш хупласан та читет – варләха лайах шатса тухма сывлыш кирлә. Ҙерулми хәвәртраках шатсан та пысакрах пулә.

Шатаслака ўстерме

Ҙерулми лартас умән икә таләк маларак тутләхлә ирәлчәк хатәрлемелле: 10 литр шывра 40-шер грамм суперфосфат, азот удобренийе, кали таварә ирәлтермелле. Унпа шәтнә варләха шәвармалла. ҇ака калча шатаслака хәвәртлатат. Шатман варләха лартас умән пер кун маларах ирәлчәкре тытмалла. Йәрансене չүрсөртән кәнтәралла тумалла – пахчасимәш сутта, ашаш ытларах лекә.

Ҙерулмине веңсәмәр пер вырәнта лартни тесиенлә. Мэншән тесен лаптакра сәтәрчәсем, чир пүсаракансем сараплашә. Лаптака таватая пая үйәрмалла. Весенчен перне кана җерулми лартмалла, вицшешне – ытти культура. Ҫулсерен «иккәмеш չакәра» вырәнтан-вырәна күшмармалла. Пахчасимәш չутта юратат. Ҫавәнпа јана сулхан вырәна – йывәш-тәм айне, չүлләхүмәнән – лартмалла мар.

Тымарне չирепләтме

Ҙерулми چечкене ларсан, 14-20 кунран, тунине չертен 10-15 см չүлләшәнчен каштах хүсмалла. Капла тусан тек ўсей-мест, аври те шамасты. Тутләхлә япалада-

сем туниле хәпарса хүсәнә вырәна читеччә те каялла, җерулми патне таврнашчә. Анчах ку мел сывә пахчасимәшнән кана юрәхлә.

Варләха кура – չимәш

Мэн лартатан – ҹава шатать тенә. Татташах пер сортна усә курсан варләх веңелет, пахаләх чакат. Ҙерулми варләхне шанчаклә вырәнтан – ку енгепе ёслекен хүсәнәнчен, ятарлә лавккаран – түньямалла. Күршә-аршәран, пасартан, сүл хәрринче сутакансенчен илни тухаца ўстересси

иккәлентерет. Пахчара ир тата ватам ир пулакан сортсем пулсан лайахрах. Капла җерулмине маларах кәлпарса չиме пулать. Хәлләне управа хывма вара ватам пулса читекенисем лайахрах. Лартма төттәм չимәш тәспә, չиреп хунавлә варләх суйласа илмелле.

Хаш сорт аванрах?

Чи тутили: «Дина», «Жуковский ранний», «Ника», «Пикассо», «Скала», «Удача», «Чародей», «Одиссей», «Дельфин», «Наяда» тата ытти те.

Көрпекли: «Андретта», «Белоснежка», «Вестник», «Голубизна», «Ласунак», «Никулинский», «Броницкий».

Пысак тухацли: «Беллароза», «Гала», «Корона», «Кураж», «Маэстро», «Невский», «Рокко», «Удача», «Янка», «Чародей», «Скарб», «Кураж», «Лиея белорусская», «Награда», «Фаворит», «Луговский».

◆ АСРА ТЫТМА

- Май уйахенче калчасене усә вырәна, йәрана күшарса лартасчә. Ёсе тытаничен мән пёлмелле?
- Ир пулакан җерулмине хурән չүләх кәларма пүсласан лартмалла. Ҙер ашанца читмәсөрх лартнин усси сахапрах. Сивә җер 30-35 кунран кана шатма пүслать.
- Баклажана май веңенче пленка айне лартмалла, усә йәран чине – ионъ пүсламашчә.
- Пәрәча (сортне кура) усә вырәна ионъ уйахнә көричен лартмалла.
- Кавана, мән хәяра усә вырәна – ионъ пүсламашчә, пленка айне май веңенче акамалла.
- Варләха ваккаса акамалла мар, читә չителексөррипе валь չүлләлле ўсет ҹеч, чирләт, չимәш та каярах пулса читет.

Хаяр хунавне мәншән таташчә?

Хаяр аврин тәррине таташмалла тенине илтрәм. Мэнпе չыханнәши ку? Тата помидоран аялти չүлчине хәсан тата мәншән таташмалла?

Галина ЛАНДЫШЕВА.
Етәрне районе, Йұқсан ялә.

Тухацлә хаяр

Хаярән 3-4 չүлчинен չүләрек читенекен хунавне таташмалла тенине илтрәм. ҇ака չимәш малараках читене пулашшать, айкинчи хунавне хәвәртраках вай илсе аталанма май параты. Ҫимәш паракан чечексем ытларах веңенче пуласчә. Енчен хаярән гибрид сорчәле усә курсан татнин усси сахап. Мэншән тесен валь ахалек չимәш паракан чечекле пүян.

Папакран иртме

Помидор папакне (ытлә туратне) иртни пахчасимәш төрлә чир-чәртән упраты, тухацлака ўстерет, չимәш малараках писе читме пулашшать. Томатән аялти туратне, չүлчине ўсме тутләхлә япаласем нумай кирлә. Весене татсан тутләхлә япаласем тәп хунавна варә хутацине аталантарма каясчә.

Усә вырәнта ытлә туратсем ҹечкене ларма кана ёлкәрәш. Анчах веңен չимәшне кәтсе иләмән. Апла тутләхлә япаласем сая каясчә кана. Пахчасимәш аялти турачәп չүлчи ўләп ҹече ҹүрәнән ытларах үсән-тәрдан фитофтор чирә ҹамәлләнах ерет. Аялти չүләсем сарәхма пүсласчә. Папака иртсен үсән-тәрдан тәмми чине хәвел ҹуты лайах ўкет, չимәш хәвәртраках пулса читет.

Ытлә турата хәсан иртмелле? Малтанхи хут јана томат чечеке ларсан, кайран эрнәре пер хут. Папак 3-7 см չүлләш ҹитенесен иртме юраты. Усә вырәнти помидора ёшә та типе ҹанталакра иртсен ытлашши аманмасть, хәвәрт вай иләт. Ҫакна хачапа е секаторпа тумалла. Ытлә турата 1-1,5 см չүлләшәнчен касмалла.

Үсән-тәрдан аялти ҹүлчине хунавнене тасатмалла. Мэншән тесен унти хәвел ҹуты сахап үкнипе ҹимәш пулмасть. Ҫакна ҹасра таташмалла: хальхи вахатра гибрид помидор та пур, унан ытлә туратне иртмесчә.

Мунча ѡста тумалла?

Күршә пахча чиккипе юнашарах, 1,5 метр шаларах, мунча таваты. «Сирен унта улма-сырла ыйывәссисем кана, мунча веңене сиен күмә», – тесе лаплантарчә мана. Анчах унан хуравә мана тивәстремест: ҹумәр шывә түрөх ман пахчана юхса анаты. Лапамра вырнасна лаптакра капла шыв ҹавәпек типмә, улмуссисем тә пәтәс. Чиккепе юнашарах ҹүрт-йәр лартма юратыши?

Николай МАКСИМОВ.
Муркаш районе, Мән Сентәр ялә.

Строительство нормипе тата йәркепе килемшүллән хуралтасене чиккәрен 1 метр шаларах тума юраты. Ҫапла вара күршә йәркене пәсман. Мунча тума администрацирен ирәк илмелле мар. Ҫапла ҹумәр шывә сирен пахчана юхасран унан сирсе ямалли хатер тумах тивет.

Кәларама Лариса НИКИТИНА хатерләнене.

«ХРЕСЧЕН САССИ» Общества политика хасачә Индекс 54838 Учредительсем – Чайаш Республикин Информация политикин тата массаллә коммуникацион министрстү, Чайаш Республикин Информация политикин тата массаллә коммуникацион министрстүн «Хылар» Издательство сурчә Чайаш Республикин хайтыләмә учреждений	ДИРЕКТОР-ТӘП РЕДАКТОР – В.В. ТУРКАЙ Редакторшән – Л.А. Никитина РЕДКОЛЛЕГИ: В.В. Петрова – редактор И.П. Никитина – корреспондент Л.А. Никитина – корреспондент Е.А. Трофимова – хасат оператор	www.hypar.ru, e-mail: hreschen@cbx.ru Редакципе издатель адресе: Шупашкар, И. Яковлев пр., 13. Телефонсем: директор-тәп редактор – 56-00-67, пайсем – 62-50-06, 62-04-54, реклама пайе тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06	Хацата 2013 сүлхәт раштав уйахен
--	--	--	----------------------------------